MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

284.1

EVANGÉLIKUS ÉLET

1972 JUN 4

Nyolc riport a fővárosi evangélikusságról

Parázs a hamu alatt

1541: Pest-Buda a törökké lesz. 1686: Pest-Buda a török alól felszabadul, de a Habsburgok uralma alá kerül. 1781: megjelenik végre a Türelmi Rendelet. Voltak-e evangélikusok fővárosunk területén e két szomorú korszakban, s ha voltak, hogyan éltek? Két idegen eredetű szóval felelünk. Az egyik arab szó, a Koránból való: rája, ami azt jelenti: nem igazhitű nyáj. A másik indiai eredetű: pária, ami azt jelenti: társadalom alatti, kiközösített. Nos, 145 évig rájaként, 95 évig páriaként éltek evangélikus őseink Pest-Budán.

A „ráják"

A török — a hódítás első idejében — inkább a „mozgalmat" pártfogolta, a lutheranizmust, s nem a hatalommal összeszövődött „intézményt", a katolikus egyházat. A budai pasa megengedte Luther tanainak terjesztését. Később azonban az „igazhitű" hódítót egyáltalán nem érdekelte a „nemigazhitű nyájnép" semmiféle vallási különbözősége vagy villongása. Sőt valamiféle ökumenét kényszerített rá a budai keresztyénekre. Egy rostocki tanár az 1570-es években meglátogatta Budán az evangélikus prédikátort, Szováthy Gáspárt, aki templomát közösen használta a katolikusokkal. Ugyanezt tapasztalta néhány évvel később egy diplomata. Török kísérői mutattak neki a város szélén egy kétrészes templomot. A kisebbik rész a katolikusoké volt, a nagyobbik az evangélikusoké.

Egy harmadik átutazó — németországi kereskedő — a pesti helyzetről tudósít. Kicsiny város Pest, írja, rozoga házakkal, de elég erős kőfalakkal. Hallott arról is, hogy van a városnak evangélikus temploma, papja és gyülekezete is.

Ámde másfajta „átutazók" is jártak az idő tájt Pest-Budán: rabszolgák. A budai Csonkatorony gyűjtőhelye volt az elfogott katonáknak, nemeseknek, parasztoknak, férfiaknak, nőknek, gyerekeknek, akiket azután hajón vittek a törökországi rabszolgavásárokra. Ezek között evangélikusok is voltak. Az egyiknek a nevét is tudjuk: Andreas Wild, kalandvágyó nürnbergi ifjú, felcsapott katonának, fogságba került s végül is hét évig rabszolga volt. Kiszabadulása után megírta, mit szenvedett a budai Csonkatoronyban.

A hódoltság másfélszáz esztendeje alatt Buda török várossá formálódott, 23 mecsettel, 4 mohamedán rendházzal. Pest pedig faluvá züllött, alig 300 lakóépülettel. S mindkét helyen „gettó-életet" éltek a megvetett keresztyének, köztük az evangélikus „ráják' is.

A „páriák"

Buda visszafoglalása után 10 évvel, tehát 1696-ban I. Lipót császár a három várost és környékét a jezsuiták kizárólagos lelki gondozására bízta, 1703-ban pedig így rendelkezett: a magisztrátusz dolga polgárokat és lakosokat befogadni Pest-Budára, „Zingaros et Judaeos" (cigányokat és zsidókat) megtűrni, vagy meg nem tűrni, ámde nyomatékosan kijelentve azt, hogy aki idegen az Igazhitű Római Katholikus Vallástól, annak polgárjogot semmiképpen se adjon.

Doleschall, egykori Deák téri német lelkész, aki megírta a Deák téri gyülekezet első száz évének történetét, ezt a megjegyzést fűzi a Lipót-féle diplomához: íme, ama kor páriáinál, a cigányoknál és zsidóknál is „páriábbak" lettek a pest-budai protestánsok.

Ez azt jelentette, hogy az evangélikusok háztulajdonnal nem rendelkezhettek, városi polgárok nem lehettek, s ha mint tisztviselők, kereskedelmi-ipari alkalmazottak, vagy a nagy építkezések segédmunkásai megtűrt bérlőkként mégis Pest-Budán laktak, gyülekezetté nem szerveződhettek, istentiszteletet nem tarthattak. Még magánházakban is csak a családtagok vehettek részt a családi áhítaton. Evangélikus halottat a pest-budai temetők „megszentelt földjébe" nem lehetett eltemetni. Viszont az evangélikusok is kötelesek voltak megtartani a katolikus ünnepeket, s részt kellett venniök a katolikus egyház körmenetein.

Az esztergomi érsek konok és éber felügyelete alatt a városi tanács kénytelen-kelletlen betartotta a rendelkezéseket. Egy vámtisztviselő más lutheránusokat is meghívott a családi istentiszteletre; megbüntették. Egy ezredes beengedte a protestáns katonai istentiszteletre a civileket is; megfenyegették. Egy gróf házat örökölt; nem engedték meg neki a birtokbavételt, nehogy háza „az eretnekség terjedésének tűzfészke" lehessen. Egy valakivel azonban nem bírtak: Pongrácz Baltazárral, a pesti-békési egyházmegye felügyelőjével. Ez az országszerte ismert és tisztelt bíró minden évben hosszabb időt töltött Pest-Budán. Ilyenkor felkereste hittestvéreit, vígasztalta, pásztorolta őket, s ébren tartotta bennük a reményt: eljön az idő, amikor saját templomuk és gyülekezetük lesz.

Eljött ez az idő, —de addig még sokat kellett szenvedniök. A gyengébb hitűek kivándoroltak vagy katolizáltak. A reménykedők tűrtek — és Cinkotára gyalogoltak igehallgatásra, úrvacsoravételre. Amikor e jellegzetesen barokk és katolikus korszakban Pesten és Budán sorra épültek a szebbnél szebb katolikus székesegyházak, a pest-budai evangélikusok temploma Cinkotán volt.

Van a cinkotai templom kincstárában egy művészi értékű,dokumentatív erejű, ónból készült kanna. Felirata szerint ezt a kannát 1758. november 1-én ajándékozta a cinkotai gyülekezetnek két Pesten dolgozó cinköntő legény: Ehrenfried Keresztély és Langenstrasz Kristóf.

Ez a kanna a pesti evangélikusok hálájának egyik szép jele. Ugyanakkor bizonysága annak, hogy a közel két és fél évszázados elnyomás szürke hamuja alatt sem húnyt ki a parázs: a hithűség parazsa.

Ez a parázs lobbant lángra, mikor eljött a „hálaadás napja."

Dr. Keken András